

Zirrikitueta

I

Nork egin du historia?
Nor dago liburueta?
Nor esparru publikoan:
tabernan edo plazetan?
Nor kantari sukaldean,
josten, artazuriketan,
sehaskaren inguruan
edota konbentueta?
Bertsolaritzaz idatzi
izan dute hainbatetan;
batzuk fokopean daude
beste batzuk ilunpetan...
Lau begi eta bihotz bat
jarri ditut testueta,
ea altxorrik topatzen
dudan zirrikitueta.

XDZ

Ane
Labaka Maioz

DOINUA:

Norbere mundu intimo.

Sorta honek Erretereriako
Lau Haizetara elkarteak eta
Xenpelar bertso eskolak
antolatzen duten Zapirain
Anaiak saria jaso zuen 2014ko
abenduen 28an.

II

Bertsoaren jatorria
hasi ezker biluzten
aitzindarien kontuak
ez du zalantzarik uzten:
Eresigileak kantuz
hildako gorpuei eusten
ta profazadorak koplak
satirikoak gorpuzten,
“desvergonzada” horien
mihia zail zen kamusAten...
Nahiz nik izkina batetik
pozik entzungo nituzkeen,
Bizkaiko Foru Zaharrak
argiki du erakusten;
emakume zirelako
isilarazi zituzten.

IV

Beste emakume batek
sorrarazten dit lilura,
“Hondarribiko Joxepa”
omen zuenak deitura.
Bere berri izatea
izanagatik jomuga
Bilintxek esandakora
mugatzten da ahanztura,
baina bera ahazteak
ez ote dio ardura?
Nahiz dirudien sarritan
irteten zela kantura,
beste guztien antzera
ikusezin bihurtu da
inon parerik ez zuen
“dama bertsolari” hura.

VI

Joxepatik Joxepara
luzatu nahi nuke soka
Hernaniko Zubeldia
daukadanez begiz jota
“Baztangaren bertsoekin”
sendotu zuen borroka
Lasarteko izurridun
gaixoen gurdien kontra.
Gizonak negozioan,
burokrazian itota,
ta emakumeak irmo
bide erdian orroka...
Tilosetan ospatzeko
bertsoz egin zuen topa
herri bazkari batean
mahai gainera igota.

III

Isiltzea xede duen
gizarte patriarkalak
hautatu ohi du nor diren
baztertuak, marjinalak...
Egitura horri sortu
nahi dizkiot arrakalak
gogoan hartuz Bizenta
Mogel zenaren ahalak.
Umezurtz bihurtu zuen
guraso hilen magalak,
nahiz alegiekin bete
orri txurien azalak,
irudimenari bertsoz
jarriagatik hegala...
aldi ro irentsi ohi du
bere osabaren itzalak.

V

“Xenpelar” esanez gero
-ez baldin bada mirariz-
gizonezko ospetsu bat
agertzen da letra handiz
arrebaz eta ilobaz
oso gutxi egin da hitz
nahiz azken honek sorta bat
josi hain erantzun argiz.
Enrike Elizegi ez
zen nahastu aldizkariz
neskazaharren topikoak
Ibaizabal-en idatziz
bertsio osagabe bat
genuke ehungarren aldiz
Joxepa aurka egiten
ausartu izan ez balitz.

VII

Asteasun “Pello Errota”-k
honi ta hari jarriak,
arreba Sabinarenak
ez ziren txalogarriak,
bi alabek ere ezin
ase bertso egarriak;
hotsa atera ohi zuen
Mikaelaren “zintzarri”-ak.
Entzun nahi ez dutenean
gortzen dira belarriak,
arto aleak xehetuz
hain kriki-kraka sarriak...
ez dugu inoiz jakingo
uratu arren eztarriak
zenbat ahots estaliko
zituen errotarriak.

VIII

Zizurkil ere izan zen bertsolarien arkupe ta Pedro Mari Otañok badu nahikoa entzute onbuari jarritako bertso ezagunen truke, “Amerikako panpetan” igaroz hainbeste urte. Batzuegan hutsa dena besteengan da bertute; bere lehengusina ere gogoan behar genuke, ez Amerikako onbu, ez atariko intxaurpe... Plazidak zerri kantatzen zion jakin nahiko nuke.

IX

Ezinbestean aipatu behar Iñaxi Etxabe, oikiarrak “Basarri”-ri ez zion erantzun bare. Emakumeari buruz horrenbeste aipu grabe. Betidanik izan dira transmisioaren zutabe hark euskararen galera egotzi zien halare... “Basarri”-k bertso munduan zenbat tronu ta aldare egoki erantzuteko gaitasun onenen jabe... ta inork ez daki zeinek utzi zuen hitzik gabe.

X

Historia aldatzen da zirrikituz zirrikitu; bilatzen jardun ezean ezin da inor aurkitu. Mardarasek eta Loidik nahiz izan nahiko meritu aurrekoen ahaleginak nahi nituen deskribitu, jakinmina ase asmoz arakatu, deskubritu... Bertso sorta luze honek -nahiz ez guztiak kabitutikusezinak zirenak ikusarazi nahi ditu; inork ez dezala esan ez ziren existitu.

JURDANA OTXOA

Nora Barroso

♦ EHUko IRAKASLEA

Ez

EGUN EGUZKITSUA egiten du eta herriko plazan elkarren artean hitz egiten ari den lagun talde bat dago. Batzuk algaraka ari dira, beste batzuk aldiz, haien burua nola kokatu asmatzen dabilta. Batek keinu trakets bat eginda ondokoarengana gerturatu nahi du, baina ez du lortu. Laguna bestelako kontuetan dabil eta haren arreta lortzen ez duela ikusirik lurrera begira geratu da.

Lurrera begira dagoenarengana pertsona bat gerturatu da. Besaburuan eskua jarri eta: “Zer moduz lagunekin? Zertan ari zarete?”, galdetu dio. “Muxu bat emadazu laz-tana”, gehitu du jarraian. Lurrera begira dagoenak “ez” batekin erantzun dio. Taldeko beste kideak urduritu dira. Batek bere burua bestearen egoeran islaturik ikusi du, baina isilik geratu da; halakoak berean hain dira arruntak ezen ondokoa izozturik begiratzea izan dela barneak utzi dion erantzun bakarra. Etorri berriak ahotsa altxatu eta, “aizu! emadazu muxu bat!” aginduaren ondoren “ezetz!” erantzuna jaso du. Besotik gogorrago heldu eta antsietate puntu maltzur batekin lurrera begira zegoenari muxu bat ematea lortu du. Bitartean, besoen artean dagoena gorputz guztia astinduz askatu nahian dabil. Azkenean lortu du eta negarrez aldendu da.

– Zer pentsatzen duzue egoera horren inguruan?

Hasierako hitzei azalpen txiki bat gehituko diot: plazan bildutako lagun koadrila 3-5 urteko haurrak dira. Muxu eske gerturatu zaiona izeba-osaba, aitona-amona edo familiako lagun bat da.

– Eta orain, nola kokatzen ditugu gure buruak?

Gure herriko karriketan eta etxeetan sarri ematen dira horrela-

ko egoerak. Familia inguruko norbait inguratu eta muxu eske baino baimenik gabe haurrari muxua lapurtzera joaten da. Umeak, askotan, ez du muxu hori eman nahi, baina gehienetan, bere borondatearen kontra jasotzen du. Besoetan hartzen duena handiagoa da, indar gehiago du. Helduek beste begirune batekin ikusten dituzte haren desioak, beste maila batean egongo balira bezala, eta ezetza egon arren, horra doaz beso handi eta ezpain hezeak. Batzuetan “ez” esaten ausartzen da haurra, inguruko kexa eta azalpenen artean: “Barka iezaiozu, gaur egun okerra dauka”. Kasu batzuetan haurra urduri dago eta lotsaz edo etsipeenez ez du ezer esaten.

Gure herriko karriketan eta etxeetan sarri ematen dira horrelako egoerak. Familia inguruko norbait inguratu eta muxu eske baino baimenik gabe haurrari muxua lapurtzera joaten da. Umeak, askotan, ez du muxu hori eman nahi, baina gehienetan, bere borondatearen kontra jasotzen du

Gordinki, nik indar eta botere gehiago duten pertsona batzuen nahiaren asetzeari ikusten dut, maitasunarekin edo afektuarekin zer ikusi gutxi duen ekintza bat. Hori bai, handitan muxuen eta bestelako enpenean aurrean “ez” hitza errespetatzea nahiko dugu. ■

